

Fonteinkerk, 2 januari 2022

Lezingen: Jesaja 60:1-6 en Mattheüs 2:1-12

“De cursus ‘Omgaan met teleurstellingen’ gaat wederom niet door.” Dat is een van de diepzinnige oneliners van Herman Finkers, eentje die je steeds leuker gaat vinden naarmate je er langer over nadenkt. Maar wat zou zo’n cursus op dit moment welkom zijn in Nederland! Zelden waren in een land zoveel mensen teleurgesteld... Kerkgangers zijn teleurgesteld omdat de mooiste en meest sfeervolle vieringen van het jaar wéér niet door konden gaan. Mensen zijn in ongekende aantallen hun vertrouwen in de overheid kwijtgeraakt, zijn diep teleurgesteld in de politiek. Landgenoten die werkzaam zijn in de horeca, evenementenbranche of in een kapperszaak zijn teleurgesteld in het coronabeleid. Mensen met een warm hart voor het klimaat zijn teleurgesteld in de onverschilligheid van de wereldleiders. Hoe gaan wij in vredesnaam met deze opeenhoping van teleurstellingen om?

Voor Jesaja en Micha zou het verhaal van Mattheüs een bittere teleurstelling zijn geweest! Dat weten wij natuurlijk niet zeker, maar er is alle aanleiding om het te denken. Jesaja voorzag een schitterende toekomst voor Jeruzalem. We lazen het in hoofdstuk 60: in het duister van de tijden zal er een licht opgaan over de stad: het licht van God Zelf. Volken en koningen van over de hele wereld zullen dat licht zien en erdoor aangetrokken worden: “Ze stromen in drommen naar je toe.” En al die volken nemen hun rijkdommen mee: wierook en goud, een vloed van kamelen, schapen en geiten, enzovoort. Er zullen zóveel mensen naar Jeruzalem stromen dat de poorten niet meer gesloten kunnen worden. De tempel wordt het middelpunt van de aarde. En dan Micha, die door de schriftgeleerden van Herodes wordt geciteerd: Micha ziet uit Bethlehem een verlosser komen die de hele wereld verovert. “Hij zal heersen tot aan de einden der aarde, en Hij brengt vrede” (Micha 5). Deze verlosser brengt een wereldwijde vrede, zodat de mensen veilig kunnen wonen en leven.

Vergeleken met deze machtige visioenen is het verhaal van Mattheüs een bittere teleurstelling. Een paar “magiërs” (waarschijnlijk sterrenwichelaars, horoscopetrekkers) komen vanuit het Oosten naar Jeruzalem, omdat ze één bijzondere ster hebben gezien. De latere kerk maakte er koningen op kamelen van, ongetwijfeld onder invloed van Jesaja’s profetie. Hun aantal werd op drie gesteld, waarschijnlijk vanwege de drie geschenken: goud, wierook en mirre. Ergens in de achtste eeuw kregen ze ook nog namen: Caspar, Melchior en Balthasar. In 1158 werden de “overblijfselen” van deze drie koningen ontdekt in een kerk nabij Milaan, en in 1164 werden deze relieken overgebracht naar Keulen. Allemaal volksgeloof en legendevorming; Mattheüs vertelt daar helemaal niets over; die houdt het bij een onbekend aantal “magiërs”. Het zijn in elke geval niet de “drommen” die Jesaja voorzag, en het is nog lang niet de wereldwijde vrede uit de droom van Micha. Die oude profeten voorzagen iets geheel anders, iets dat niet onopgemerkt kon blijven: een hemel en aarde schokkende gebeurtenis die volkeren en koningen, die een hele wereld in beweging zou zetten.

Ik vermoed dat we het vandaag, meer of minder heimelijk, nog altijd graag zó zouden willen zien: een gebeurtenis waar niemand omheen kan, een geboorte die de hele wereld op zijn kop zet. Maar wij leven in een tijd waarin de kerken, en daarmee ook het geloof in Jezus, steeds meer in betekenis afnemen. Wat daarin wordt geloofd, wat daar wordt gehoopt, vindt minder en minder weerklank in de samenleving van vandaag. Goed, het christendom mag buiten Europa nog steeds groeien, maar dat gaat binnen Europa allang niet meer op. Gisteren nog zag ik een overzicht van het ledental van de Fonteinkerk: in 1990 hadden we nog 900 leden, en dat is gekrompen tot ongeveer 500. In de loop van 30 jaren zijn wij vrijwel gehalveerd; een bittere teleurstelling, in elk geval voor de mensen die in alle trouw en loyaliteit gebleven zijn,

en die hun beste talenten voor de geloofsgemeenschap hebben ingezet en dat nog altijd doen! Misschien is het een kwestie van simpele projectie, en is die zogenaamde teleurstelling van Jesaja en Micha gewoon mijn teleurstelling. Ik kijk om mij heen en constateer dat dat licht, dat onweerstaanbare licht waartoe alle volkeren zich blijmoedig aangetrokken weten, nog steeds niet over Jeruzalem is opgegaan. Ik blijf maar speuren naar tekenen van Gods aanwezigheid in ons midden. Maar in de jaaroverzichten ontrolt zich een andere geschiedenis, een ander verhaal, waarin God nagenoeg geen rol meer speelt. En ik blijf achter met meer vragen dan zekerheden. Waar doemt het licht op? Waar verschijnt de Heer in ons midden?

Ook vandaag leven wij eerder in de dagen van Herodes dan in dagen van vrede en licht. Dat is ook volslagen duidelijk in het verhaal van Mattheüs: Herodes speelt de hoofdrol. Het zijn zijn dagen. Heel het verhaal van de geboorte wordt overschaduwed door die gruwelijke terreurdaad die volgen zal, als in Bethlehem en omgeving alle jongetjes van twee jaar en jonger zullen worden vermoord. Dát verhaal is dominant, dát verhaal wordt nog altijd verteld in krant en actualiteit, en de hemel staat er onverschillig boven. Waar verschijnt de Heer in ons midden? Maar ergens in dat gesloten universum is iets verschoven. Er is iets, hoe klein ook, gewijzigd. Een paar sterrenkijkers zijn op zoek gegaan. Er is hun een licht opgegaan. Was het een ster, was het een stem? Hoe dan ook niet meer dan een klein en makkelijk te weerspreken teken. Maar dat heeft hun universum doorkruist, open gebroken. Het licht leidt hen uiteindelijk niet naar Jeruzalem, naar het centrum van de macht, maar naar een piepkleine plaats in de marge: Bethlehem, Huis van brood, de plaats van herders. Volgens Micha de geboorteplaats van een koning die over zijn volk herderen zal, als een zoon van David, lang verwacht.

Misschien werden die magiërs dáárom wel (met name in de protestantse traditie) “wijzen” genoemd. Ze waren niet wijs vanwege hun magische kennis of hun astrologische deskundigheid, maar vanwege hun moed om anders dan anderen naar de wereld te kijken. Ze lieten zich door een onopvallende ster in beweging zetten. Ze gaven hun nieuwsgierigheid niet op toen ze ontdekten dat ze niet in het paleis, niet in het centrum van de macht moesten zijn. Ze gaven hun geschenken aan een kind dat in de marge was geboren. Ze zetten Herodes, de eigenlijke koning voor schut door zich te onttrekken aan zijn machtsspel. Wijzen zijn mensen die weten wat wèrkelijk belangrijk is.

Wijs zijn zij óók omdat zij als enigen werkelijk luisteren naar de woorden van de profeten. Als de magiërs zich melden, schrikt Herodes hevig, en heel Jeruzalem schrikt met hem. Dan wordt de Schrift geopend, niet uit oprechte belangstelling maar uit angst. Waar kan de vindplaats van de verwachte Messias liggen? Het moet, naar het woord van Micha, in Bethlehem zijn. Maar niemand in het paleis verheugt zich. In Jeruzalem is en blijft het hart toegesloten voor dit kleine verhaal dat de mens te hulp wil komen. Hooguit schrikt men ervan en wil men het uit de weg ruimen. In Jeruzalem is deze mens van Godswege niet welkom. Maar wijzen schrikken niet; zij luisteren en gaan op weg naar Bethlehem. Zij zien wat er gebeurt. Het verhaal van de wijzen roept ons op om zelf “wijs” te worden, om te kijken met andere, nieuwe ogen. Wij moeten het wagen met de kleine tekenen van Gods aanwezigheid in ons midden; tekenen van terzijde. Zien we het wel, dat kind waarvoor magiërs neerknielen in een uithoek van het universum, in Bethlehem, dat stadje van herders? Dat is – in de loop van de wereldgeschiedenis en de grote dingen – niets. En toch is het voor de gemeente alles. Want wat ons in diepe duisternis ter ore komt, is geen ander teken dan deze mens om mee te leven, dan deze God die onze broeder is en zó de wereld tot nieuwe aarde maken zal.

De beste cursus “Omgaan met teleurstellingen”, - is dat niet gewoon de Bijbel?